



Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. IX. Principem & Rempublicam oportere esse liberalem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Tres bellua
feda Athe-
nis.

Xerxes in-
gratitudine
a se suos a-
lienat.

neque tu-
dei deus,
maxime
pater de-
regis.

Ingrato ne-
mo benefi-
cia confert.

Malorum
ingratorum
turba,
immortales
ab hac tam
effusa benignitate
sacilegi, negligenter
que eorum, deterrent.
Vt tunc natura sua,
et cuncta, inter-
tiam tollere
non debet.

sub quas tempestate saeuiente populus refugiebat, caelo sereno
eas deiebat. Et quanquam nemo iniurias vltus est, si
tamen Themistocles fundere patriae sanguinem, quā
taurinum cruorem haurire maluisset, tres Athenarum
fedas beluas, noctuam, Draconem, populum
inconditum deleuisset. Perire igitur illi sua beneficia
senferunt, aliosque a beneficiis retraxerunt. Nam in
dolum pertusum beneficia mittit, qui praestatingra-
tis, tot vero in dolo Republicae rimae sunt, quot
obliuiofa, ingrata, maligna animae. Pythius, Atys fi-
lius, cum Xerxem exercitu, pecunia, obsequio deli-
nuisset, omnia beneficia euertit, cum peteret, vt ē
quinque filiis vnicum senectuti suae solatio recinere
posset, cum amisit: Xerxes enim exacerbat, secari
medium filium Pythii natu maximum, quem pa-
tris infelix amor desiderarat, continuo imperauit,
nec occultam esse voluit crudelem ingratitudinem,
nam vtrinque ad viam partes, cadaueris, vt per me-
dium exercitus transiret, exponi voluit, illo die vi-
ctum Xerxem iudico, quo tot populus, quos vix be-
neficiis deuinciret, ingratum animum tristi docu-
mento demonstrauit. Quis enim pro tali monstro
arma caperet? Quis non crederet, bene agi cum hu-
mano genere, si ē medio tam malignus animus tolle-
retur? Parum dixit Pindarus:

Πάσαι μὲν ἀνθρώποις, ἀνθρώποις δὲ θεοῖς.
Αντίκα κούδιν δόμιν γράτα, obliuiofi sunt vero
mortales.

Parum, inquam, dixit: Noua, recens, vigens, viuens-
que dormit gratia, nec immemores modo sunt ho-
mines, sed ne sentiunt quidem gratiam. Querebatur
Fredericus Imperator beneficiis perfidos fieri ita est,
quia beneficia magna, ostendēda perfidia copia pre-
bent. Venenum igitur in se conuertit ingratum dum
alienat a se omnes. Huc ingrato, inquit Seneca, lib. 4.
de benef. qui beneficiorum fraudator est, & in hanc partem
procubuit animo, non magis dabit beneficium, quam decocto-
ri pecuniam credet, aut depositum committet ei, qui iam pluri-
bus abnegauit.

§. 6. Gratus igitur sit princeps, grata respublica,
sed ita largiatur, vt neminem sibi formidandum ef-
ficiat, cito, honorificeque donet, & firma, & specio-
sa. Qui vero accipiunt, debere se fiant non modo
gratiam, sed legitimum etiam vsum beneficii, vt ad
Reipublicae salutem, libertatemque illud conuer-
tant. Interim hoc sibi principes dictum existiment,
quod Seneca lib. de benef. monet. Non est autem quod
tardiores faciat ad bene merendum, turba ingratorum. Nam
primum (vt dixi) nos illam augemus: deinde ne Deos quidem
immortales ab hac tam effusa benignitate sacilegi, negligenter
resque eorum, deterrent. Vt tunc natura sua, et cuncta, inter-
tiam tollere que illa ipsos munerum suorum malos interpretes, iuuant. Hos
sequamur duces, quantum humana imbecillitas patitur: de-
mus beneficia, non saneremus. Dignus est decipi qui de recipien-
do cogit, aut cum daret. At male cessit. Et liberi, & coniuges
semper fefellerunt: tamen & educamus, & ducimus, adeoque
aduersus experimenta pertinaces sumus, vt bella victi, &
naufragi maria repetamus. Quanto magis permanere in dan-
dis beneficiis decet: quia si quis non dat, quia non recipit, dedit vt
reciperet, bonamque ingratorum facit causam: quibus ira de-
mum turpe est non reddere, si & licet. Quam multi indigni luce
sunt? & tamen dies oritur. Quam multi, quod nati sunt, que-
runtur? tamen natura sobolem nouam gignit, ipsosque, qui non
fuisse mallerent, esse patitur. Hac & magni animi & boni propriū
est, non fructum beneficiorum sequi, sed ipsa, & post malos quo-
que bonum querere.

§. 1. SPECIEM liberalitatis, reuera auaritiā suo. Multi fa-
pricipi Machiauellus commendat cap. 16. mam vir-
Primo quidem non negat, fore optimum vt liberalis princeps
habeatur: at sane praestat eum esse, & haberi. Nili enim
vere liberalis sit, sed famam tantum aucupetur, in
magis se, ad Rempublicam mala coniciat: aut fron-
te duntaxat & verbis liberalis homines ducet, atque
ita odia incurrit, & ipse sua beneficia, differendo cor-
rumpet, aut modum non seruando, auferet bonis,
quod tribuat indignis.

§. 2. Deinde recte reprehendit eum, qui vt bene-
ficientiae nomen retineat, omnia profundit, quem
deinde necesse sit ad praedas, rapinasque conuerti,
quem facile publica euertent odia, cum omnibus e-
ripiat, quod paucis donet. Tertio, Melius esse, vt
parcus sit, ita enim omnes illi amicos fore, quibus ni-
hil ademerit. Quarto principum occupaturis ne-
cessariam esse liberalitatis opinionem. Denique, ex a-
lieno largum esse suadet. Atque iterum, si quis diceret
muleos existisse Principes, qui suis exercitibus res magnas ges-
serunt, qui tamen illa beneficentia excelluerunt: dicendum est
principem, vel de suis, vel de aliorum bonis sumptus facere. Si
primum, parcus esse debet: si secundum, necesse est, vt nullam
partem liberalitatis praetermittat. Atqui principum in expeditio-
nem exercitus educanti (qui exercitus praeda & direptionibus, excites, non
tributis sint alendi) alienaque tractandi, necessaria est hac li-
beralitas, alioquin milites illum non sequerentur. Quod autem
non est tuum, nec tui populi, id liberalius conferri potest: vt a
Cyro, Casare, & Alexandro factum constat. Notum enim id,
quod de alienis bonis infumis, tibi existimationem adimit, imo
cumulationem reddit: sed a propriis opibus absumptis, tibi de-
trimentum venit. Atque nihil est quod magis seipsum confi-
ciat, quam liberalitas, qua inter vtendum facultatem vtendi
amittit, atque ad egestatem redigeris, aut ad tui contemptum:
vel si pauperiem iudicas vitandam, tunc ad rapinas te conuer-
tis, atque ad odium tibi conciliandum.

Improbum hoc est consilium, vt enim liberales
videantur, raptores & orbis terrarum praedones esse
iubet. Verum nec Cyro, nec Alexandro, nec Casari
opulentis latronibus res illa bene cessit, nec bene ce-
deret vlli principum. Caesar vndecies centena hominum
millia extra bella ciuilia concidit, & bellorum cau-
sas fere auaritiā habuit: omnia demum illa suis
vulneribus luit. Alexander breui male partorum v-
sura confictatus est, omnemque progeniem, vltioni
gentium violatarum impendit. Cyri insatiabilis cu-
piditas, in humano sanguine contabuit.

Hoc tamen principi suadeo, si iustum ac legitimū
bellum gerit, in duces, & milites se munificum exhi-
beat, nec modo praedam largiatur, sed vicos, castralla,
ciuitates, prouincias quali feuda, aut emphyteu-
sin in benemeritos cum nouo honoris titulo distri-
buat, hoc enim modo fidam semper, militum ac du-
cum manum, promptamque parabit, quod res illi
suas tueatur constantius, quam principis: verum ista
non tam ad liberalitatem pertinent, quam milita-
rem prudentiam, de qua libro decimo disputabo.

§. 3. Liberalitas igitur vera principi conuenit, est-
que maxime decora: quia gratiosissima virtus, in tā-
ta materia amplitudine, diuina penitus videtur. Est
vero in seruandis, erogandisque opibus moderata ratio, inter
auaritiā & prodigalitatis extrema medium tenens, in affe-
ctu benignitas, in effectu beneficentia nominatur,
Graeci aliquando ἐλευθεριότητα, aliquando ἀσφιλείαν
appellant, vim tamen huius virtutis praecipue expri-
mit ἐλευθερία, sumptus n. omnes bene collocat libera-
litas, & quamuis ab ingratum excipiantur, non tamen
aliena turpitudine, liberalitatis dignitatem contami-
nat, quemadmodum nec contra solis decorem est,
quod in speluncas & cloacas radii fulgentes inci-
dant.

Duo sunt autem genera liberalitatis, vnum dandi
bene-

Profusio
cauenda.

De alieno
dare, vt ad
rapiendum
est libera-
lis, sed la-
tronis.

In bello iu-
sto dux sit
ex hostico
liberalis.

Liberalitas
medium re-
net.

Liberalita-
bene-

CAPVT IX.

Principem & Rempublicam oportere esse li-
beralem.

is est dare,
reddere.

Liberalitas
liberi ho-
minis est.

Reges vinci
possunt be-
neficiis.

Difficile
principis a-
micum esse.

Voluntas
beneficia be-
neficiis
est.

Specie libe-
ralitatis no-
sunt alien-
da ociosorum
vitia.

Desidia se-
abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessat: ne-
gatione ali-
sunt.

beneficii, alterum reddendi; de reddendo superiore
disputatione egi; nam ad gratitudinem pertinet, de
dando nunc ago, cuius etiam ratio duplex est, aut e-
nim opera fit, aut pecunia. Magna semper virtus, si-
ue ex arca; siue labore promatur. Qui dat beneficia, in-
quit Seneca, Deos imitatur, qui repetit, funeratores. Nihil
liberalitate est naturæ hominis accommodatius. Natura
enim ad liberalitatem propensum sumus. Homi-
nes hominibus prodesse natura iubet. At principem
in sublimi locavit, ut magnitudinem suam benefaci-
endo demonstret. Habet & hoc ea quæ est in princi-
pe beneficentia, ut maxime liberalitas vocetur, illa e-
nim non quia liberis datur, sed quia à libero animo,
non coacto; non adstricto, non repente, proficisci-
tur. Princeps maxime in donando liber est, nec me-
tu exprimitur, nec spe licitur eius liberalitas. Natura
cunctis beneficentiam commendat; princeps,
quia pater, Respublica, quia mater, uterque, quia di-
ues est eam exercere debent. Principem armis vinci
humanum est, liberalitate flagitiosum est. Magna
Monarchiæ capax erat Anaxilaus, qui in regno hoc
iudicabat esse beatissimum non vinci beneficiis. Non
posse sic vinci, inter humana magnum arbitror, vin-
ci tamen reges posse arbitror: nam magnæ virtutis
est, principis amicum, & familiarem esse eius,
qui facile offendi, offensum multum nocere possit.
Principis, inquam esse amicum, non purpure, non
spei suæ. Neque male regem definiuit optimum Ale-
xander; Eum esse, qui beneficiis amicos, hostesque
deuinciat. Beneficiis non verbis, verborum enim li-
beralitas cum restrictione beneficiorum vix priu-
atum decent, nec celari potest ea vel vno anno simu-
lacio; quia multis potentibus verba data cum intelli-
gunt, irrideri se putant à principe blando, non iuari
à beneficio. Non nisi bona interpretatione mollitū
hoc princeps probet, ut:

Munificus laudis, sed non sit prodigus auri.

Simulachrum enim liberalitatis ille magnus adulator
tenet, & verbis quid deceat ostendit, tacta verbis af-
finia vetat auaritia. Non tamen hæc eo dico, ut sen-
tiam non ostendendos affectus. Nec enim aurum
nec argentum, ut recte monet Seneca debent, nec
quicquam eorum quæ à proximis accipiuntur, be-
neficiis est; sed ipsa tribuentis voluntas. hanc vt a-
gnoscat ille, qui dona accipit, laborandum est.

Constituatur princeps verum, atque ad imi-
tandum sibi propitium esse, quod dixit regum di-
tissimus Ptolomæus. Magis regum esse dicere, quam diti-
scere. Et quod eadem sententia Artaxerxes: Magis re-
gum esse, addere, quam adimere.

§. 4. Largus igitur sit princeps. Sed in beneficen-
tia modum rationemque sequatur, non impetum.

Primo quidem delectum habeat eorum quibus
donet; nam in vulgus temere effundenda non sunt.

Beneficia in vulgus cum largiri institueris,
Perdenda sunt multa, vt semel ponas bene.

Quod non ita intelliges, quasi misero popello bene-
ficium se princeps exhibere non debeat; nam vel ma-
xime miseris succurrere oportet. Sed iudicium debet
adesse illi liberalitati, alioqui si vitia populi inepta
largitione fouet, & sibi & populis specie liberalitatis
imponit. Fæda corruptio plebis Romanæ erat fru-
mentatio, & visceratio, subrostraria, & Theatra-
lem turbam omnibus in vitiis ad ciendos tumultus
idoneam saginabat luxuriosa ambitio. Augustus da-
mnauit, sed remouere non ausus est. ita Tranquillus.

Impetum se cepisse scribit frumentationes publicas in perpetuum
abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessat: ne-
que tamen perseuerasse, quia certum haberet posse per ambitio-
nem quandoque restitui. Atque ita post hanc rem temperauit,
vt non minorem aratorum ac negotiantium, quam populi ra-
tione duceret.

Nec minus scelereta alterius generis, & falsa libe-
ralitas, quæ etiam verita est. Edixit Cæsar, vt ait, ne quis
magistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spe-
taculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum
ederet. Nam ante non minus tali largitione, quam corripien-
dis pecuniis; subiectos affligebant: dum quæ libidine delique-
rant, ambitu propugnarent. Tacitus lib. 13. Ego ne Persa-
rum quidem morem probarim apud quos primum
poscenti regem, nihil negare moris erat; potuit enim
vt est hominum malitia, aliquid cum flagitio, aut ini-
uria coniunctum peti; cogereturque nouus rex vel
scelere initia regni dedecore, vel contra receptum
morem cum suffugatione auaritiæ postulata denega-
re.

§. 5. Secundo liberalitatis est dare non nocitura,
non dico de crudelibus muneribus, non de dolo
aut de domo non donis, qualia erant Heliogabali,
qui munera spargebat, vt concurrentes se mutuo ob-
tererent, & milium scutis confixi interirent. Sed de
illis quæ occultius nocent, qualia erant Vespasiani,
qui prælides prouinciæ dabat auarissimos, quos de-
inde plenos rapinis trucidabat, ita vt illis tanquam spæ-
gius vti diceretur. Cur iracundo iurisdictionem, aua-
ro ararium, contumelioso exercitum committit? Ne
pecuniam quidem prodigo, non magis quam furio-
so gladium dabit. Nunc adeo crebrum est, vt princi-
pum donis magna pars dispareat, & per ornamenta
ipsa feriat. Depositorum, inquit Seneca lib. 4. de be-
nef. cap. 10. reddere per se res expetenda est: non tamen sem-
per reddam, nec quolibet loco, nec quolibet tempore. aliquando
nihil interest vtrum inficiet, an palam reddam. Inuebor vti-
litatem eius, cui redditurus sum, & nociturum illi depositum
negabo. Idem in beneficio faciam. Videbo quando dem, cui de,
quemadmodum, quare. Nihil enim sine ratione faciendum est.
non est autem beneficium, nisi quod ratione datur: quoniam
ratio, omnis honesti comes est. Quam sepe hominum, donatio-
nem suam inconsultam obiurgantium, hanc audiuimus vo-
cem, Mallem perdidisse, quam illi dedisset Turpissimum genus
damni est inconsulta donatio: multoque grauius male dedisse
beneficium, quam non recepisse. Aliena enim culpa est, quod
non recipimus: quod cui daremus non eligimus, nostra. In ele-
ctione nihil minus, quam hoc quod tu excusimas, spectabo, à quo
recepturus sim. eligo enim eum qui gratus, non qui redditurus sit.
Sæpe autem & non redditurus, gratus est; & ingratus, qui red-
didit. Ad animum tendit estimatio mea. Ideo locupletem, sed
indignum præteribo: pauperi viro bono dabo. Erit enim in sum-
ma inopia gratus: & cum omnia illi deerunt, supererit ani-
mus. Non lucrum ex beneficio capto, non voluptatem, non glo-
riam. Vni placere contentus, in hoc dabo, vt quod oportet faci-
quod oportet autem, non est sine electione: quæ qualis futura sit,
interrogas? Eligam virum integrum, simplicem, memorem,
gratum, alieni abstinentem, sui non auare tenacem, beneuo-
lum.

Et libro secundo, cap. decimo quarto: Sunt quadam
nocitura impetrantibus: quæ non dare, sed negare, benefi-
cium est. Aestimabimus itaque vtilitatem potius, quam vo-
luntatem petentium. Sæpe enim noxia concupiscimus, nec di-
spicere quam perniciofa sint licet: quia iudicium interpellat af-
fectus: sed cum subdit cupiditas, cum impetus ille flagrans a-
nimi, qui consilium fugat, cecidit; detestamur perniciosos
malorum munerum auctores. Vt frigidam agris negamus, &
luculentibus ac sibi iratis ferrum, aut amantibus quicquid con-
tra se versus ardor petitis: sic ea, quæ nocitura sunt impense ac-
submisit, nonnunquam etiam miserabiliter rogantibus, perse-
uerabimus non dare. Tum initia beneficiorum suorum specta-
re, tum etiam exitus decet: & ea dare quæ non tantum accipere,
sed etiam accepisse deleitet. Multi sunt qui dicant: Scio hoc illi
non profuturum, sed quid faciam? rogat, resistere precibus eius
non possum. Videris, de se, non de me, queretur.

§. 6. Tertio. Neque principi decorum est, addo
nectutum est, sine ratione donare. Seneca lib. 2. de
ben. cap. 16. Vt bene ciuidam Alexander donabat Vespasianus, &
qui

Ambitio
profusa est,
& rapax.

Nullum
tempus po-
stulatis in-
iustis suffra-
gatur.

Crudelia
munerum
ramidis
indicia.

Beneficia
importuna
multo; per-
dunt.

Leges recti
donandi.

Quadam
beneficia
premiunt,
non iudici.

Noxia a-
crius desi-
derantur.

Summum
beneficium
est benefi-
cia nocitura
negare.

Vesania de-
nationis
qui

qui nihil animo non grande conciperet. cum ille cui donabatur, seipſe menſus, tanti muneris inuidiam reſuſciſſet, dicens non conuenire fortune ſue: Non quero, inquit, quid te accipere deceat, ſed quid me dare. Animoſa vox videtur, & regia: cum ſit ſuſtiſſima. Nihil enim per ſe quemquam decet: reſeri quid, cui, quando, quare, ubi, & cætera, ſine quibus facti ratio non conſtabit. Tumidiſſimum animal: ſi illum accipere hoc non decet, nec te dare. Habeatur perſonarum ac dignitatum proportio: & cum ſit ubique virtutis modus, æque peccat quod excedit, quam quod deſicit. Liceat iſtud ſane tibi, & te in tantum fortuna ſuſtulerit, vt conſtanti tua, vrbes ſint: quas quanto maioris animi ſuit non capere, quam ſpargere? eſt tamen aliquis minor, quam vt in ſinu eius condenda ſit ciuitas. Quis magni ſe quippiam accepturum putaret, aut accepiſſe, cum hominem rudem, indignum, ciuitatis factum Dominum videret? Quid ducibus veteraniſ, ſcimitronibus, ſlori nobilitatis Macedonica largitur? Poſt- poſitum ſe quiſque alteri indigno magis dolet, quam multis æquatum. Si ciuitas danda, quarex es, da tuis, patriſque tui veteraniſ. Da princeps fidis, da conſiliariis prudentibus, in citharædoſ, aucupes, ludicra- liſ parcuſ; laudiſ hoc eſt; mulcent illi ad breue tem- pus ſenſuſ, alii labores tuos magna parte leuant, pro te moriuntur.

Indignis da-
ta muneribus,
dignos of-
ferendum.

Sordes in
principem no-
ferenda.

Animis mu-
nera pen-
ſantur.

celeritas eſt
vita benefi-
cij.

§. 7. Quarto. Ratio illa ſeruanda eſt, vt liberali-
tas ſit pro facultatibus ita donabis, ne ipſe egeas. Sor-
didum tamen eſſe veto. De Galba ſcribit Dio; Erat
in coarctanda pecunia inſuperabilis, tanquam multis rebus in-
digeret, deque ea ita parum impedebat, vt non drachmas, ſed
obolus nonnulluſ largiretur. Antigonus ioco potius, quã
auaritia Diogenem eluſit, petenti enim talentum,
negauit, adiecitque: Plus eſſe quam quod Cynicuſ petere
deberet, cum vero repulſuſ denarium peteret, reſpon-
dit: minus eſſe, quam quod deceret regem dare. Sit igitur li-
beralitas par facultatibus. Quomodo poteris, eſto miſeri-
cors, ſi multum, abundanter tribue, ſi exiguum tibi fuerit, et-
iam exiguum libenter impertiri ſtude. Ariſtoteleſ ad libe-
ralitatem pertinere ait, ne ita tribuat, vt pauciora ſibi re-
linquat. Poſteſt enim & in paruiſ opib; eſſe magna
liberalitas. Optime Seneca lib. 1. de beneficiis cap. 6.
Animus eſt, qui parua extollit: ſordida illuſtrat, magna & in
precio habita dehoneſtat: ipſa, qua appetuntur, neutram na-
turam habent, nec boni, nec mali id reſert, quo illa rector ani-
mus impellat, à quo forma datur rebus. Non eſt ergo benefi-
cium ipſum, quod numeratur, aut traditur, ſicut nec in victi-
miſ quidem, licet opime ſint, auroque præſurgant, Deorum eſt
homoſ, ſed pia ac recta voluntate venerantium. Itaq; boni etiã
farre ac ſtrilla religioſi ſunt, mali ruſuſ nõ effugiunt impieta-
tem, quam uis aras ſanguine multo cruentarint. Si beneficia in
rebus, non in ipſa beneficiendi voluntate conſiſterent, eo ma-
iora eſſent, quo maiora ſunt, qua accipimus. id autem falſum
eſt. nonnunquam enim magis nos obligat, qui dedit parua
magnifice: qui regum aquauit opes animo: qui exiguum tri-
buit, ſed libenter: qui paupertatiſ ſuæ oblituſ eſt, dum meam
reſpicit: qui non voluntatem tantum iuuandi habuit, ſed cupi-
ditatem: qui accipere ſe putauit beneficium, cum daret: qui de-
dit tanquam non recepturus, recepit tanquam non dediſſet: qui
occaſionem, qua prodeſſet, & occupauit & quaſiuit. Contra,
ingrata ſunt (vt dixi) licet re ac ſpecie magna videantur, qua
danti aut extorquentur, aut excidunt: multoque gratius ve-
nit, quod facili, quam quod plena manu datur. Exiguum eſt
quod in me contulit, ſed amplius non potuit. At hic quod dedit,
magnum eſt: ſed dubitauit, ſed diſtulit, ſed cum daret, genuit,
ſed ſuperbe dedit, ſed circumtulit, & placere non ei, cui præſta-
bat voluit. ambitioni dedit, non mihi.

§. 8. Quinto. Etiam cito det. Qui tarde voluit, diu
noluit. Ingratum beneficium gratia tarda facit. Om-
niſ benignitaſ properat, proprium eſt libenter faci-
entis, cito facere. Sed in principem maxime eſt hac in
parte cauenda inæqualitaſ. Annofum miniſtrum, ve-
teranum ducem habet, alioſ ille breui tempore, per
leuia, & non periculofa obſequia ditatoſ videt, ſe

deſeri, nec eſt tam acerbum deſeri, quam ne in turbã
quidem admitti. Quidquid indignioribus donari
vident, ſibi ereptum putant. Hac igitur in re ordina-
tiſſima properatio conſtituenda eſt. Deſinunt enim
amare principem, à quo ſe præteritoſ arbitrantur.
Ludio, vel adulator vna hora præcipit, quod decem
annoſ ſenator exſpectat, quod multo ſanguine mi-
leſ fidelis emeruit. Et nouuſ interdum citharæduſ,
veterani duciſ pæmia capit.

Quod ſi ordinem ſeruari animaduertant, & meri-
torum reſpectu honoreſ, opẽſque diſtribui, probare
ſuam operam in opportunum tempuſ conabuntur,
nec ſe dilatoſ, ſed præmiſſoſ alioſ iudicabunt.

§. 9. Sexto. Principi ſæpe non ſuo arbitrio, ſed rei-
publicæ bono, tẽperanda liberalitaſ eſt, nam ſæpe in-
dignuſ dona conferenda ſunt, ne noceant. Ad firmi-
tatem imperii ſpectat, malorum animoſ beneficiis
obſtringere vt minus, aut tardiuſ noceant, aut om-
nino à praua voluntate deſiſtãt. Nero initio imperii,
largitionib; validiſſimũ quẽq; obſtrangebãt, vt reſert
Tacituſ. Alexandro ſaluti fuit, poſt comeſtationem
liberalitaſ, & comitaſ, vnus enim eſt coniuratiſ, ma-
chinationeſ in eadẽm eiſ initaſ patefecit. Non erũt
fideleſ improbi, quos ſic emeris, neque proditoreſ,
quib; precium dederis, ſed accepto bolo ſeſe ſub-
ducent, ne obſequium debere videantur. Sed ta-
men iterum ſperabunt.

Indignoruſ
potentie ſa-
pe dona pro
iſſenda
ſunt.

§. 10. Septimo. Dare libenter, dare cito, dare an-
tequam rogeriſ, beneficiorum ornamenta, & velut
conditura ſunt. At dare etiam tectẽ, & ſine accipien-
tiſ verecundia ipſiſ muneribuſ maiuſ eſt. Rara virtuſ
nolle conſtare iuam liberalitatem hominibuſ, velle
latere etiam accipientem. Rara, inquam, atque in S.
Nicolao præſule Myrenſi tam laudata, & per Chri-
ſtianum orbem grãta manuſculorum iucunditate ce-
lebrata: multi plura dederunt, pauci accipientiſ con-
ſcientiam fugerunt. Qui optimo animo donant, nec
beneficia computant, vt in formam debiti tranſeant,
gratoſ tamen eſſe cupiant eoſ, quib; donant. Sacer
ille antiſteſ purum eſſe beneficium voluit, nihil de-
cidi paſſuſ eſt, ideoque abſcondit, ſed Deus qui vide-
rat in abſcondito, palam fecit in conſpectu ſoliſ hu-
iſ, & quãtimitatoſ.

Summa li-
beralitatis
dare ſine
verecundia,
accipientiſ.

§. 11. Octauo. Grata eſt, & regno firmando ido-
nea liberalitaſ, familiaſ veteres, nobileſque fouere, principem
ciuitateſ aſſictaſ ſubleuare. De Veſpaſiano ita recen-
ſet Suetoniuſ. In omne hominum genuſ liberaliſſimuſ. Ex-
pleuit cenſum ſenatoriũ: conſulareſ impoſ quingentiſ ſeſter-
tiuſ annuiſ ſuſtentauit: plurimaſ per totum orbem ciuitateſ ter-
ra motu, aut incendio aſſictaſ reſtituit in meliſ.

Gratiſum
facit, ſino-
bileſ fami-
liaſ adu-
uer.

Magno Tiberiuſ odio fuit, ob quodaſ nobileſ,
non ſuo vitio, ſed fortunæ iniquitate pauperes, ſu-
perbe reiectoſ. Cauſa eſt, quia nihil tam miſerum o-
mnibuſ videtur, quam nobilitaſ abiecta; omneſ illiſ
fauent, omneſ miſerantur; interdum & inimici. Itaq;
omnium animoſ afficit, præcipue nobiliũ & potẽ-
tium glorioſa principiſ liberalitaſ. Quam miſeratio-
nem ſui excitet, cum generoſa domuſ, & indoleſ in-
dignam fortunam ſubiit, multa oſtendunt. Valer. l.
8. c. 1. Auluſ Gabiniuſ in maximo inſamia ſua ardore, ſuffra-
giũ populi C. Memmio accuſatore ſubiectuſ, abrupte eſſe ſpei
videbatur: quoniam & accuſatio parteſ ſuaſ plane exhibebat,
& deſenſionuſ præſidia inualida fide nitebantur: & qui iudica-
bant, irã præcipiti, pœnam hominiſ cupide expetebant. Liçtor
igitur & carcer ante oculoſ obuolabantur; cum interim om-
nia iſta propitia fortuna interuentu diſpulſa ſunt. Filiuſ nam-
que Gabiniſ Siſenna conſternationiſ impulſu ad pedẽ ſe Mem-
mij ſupplex proſtrauit; inde aliquod ſomentum procella petens,
vnde totuſ imperuſ tempeſtatũ eruperat: Quem truci vultu à
ſe victor inſolent repulſuſ, excuſſo e manu annulo humi iace-
re aliquandiu paſſuſ eſt. Quod ſpectaculuſ fecit, vt Leliuſ trib.
plebiſ approbantibuſ cunctiſ Gabiniuſ dimitti inberet, ac do-
cumentum

Improbuſ
etiam po-
puluſ miſe-
retur, ſi no-
bileſ ſint.

Abiecta esse
nobilitatem
magna po-
na est.

cumentum daretur, neque secundarum rerum prouentu inso-
leter abuti, neq. aduersis propere quenquā debilitare oportere.

Item L. Piso à P. Claudio Pulchro accusatus, quod graues
& intolerabiles iniurias sociis intulisset: haud dubie ruina me-
tum fortuito auxilio vitauit. Namq. per idipsum tempus, quo
tristes de eo sententia forebantur; repentina vis nimbi incidit.
Cumq. prostratus humi pedes iudicum oscularetur: os suum
ceno repleuit. Quod conspectum totam questionem à seueritate
ad clementiam & mansuetudinem transtulit: quia satis tam
graues poenas cum sociis dedisse arbitrari sunt huc deductum
necessitatis, vt abiicere se tam suppliciter, aut extollere tam
deformiter cogeretur.

Quintus Flavius Augur à C. Valerio edile ad populum reus
actus, cum quatuordecim tribuum suffragiis damnatus esset,
proclamauit se innocentem opprimi. Cui Valerius aequè clara
voce respondit, nihil sua interesse, nocensne an innoxius periret,
dummodo periret. Quæ violentia dicti, reliquis tribus aduer-
sario donauit. Abiecerat inimicum: eundem dum pro certo pes-
fundatū credidit, exiit: victoriamq. in ipsa victoria perdidit.

Iniusti in
prouincias
faciles in
nobilitate
prædatrix.
Marcus quoque Aemilius Scaurus repetundarum reus, ad-
eopeditam & comploratam defensionem in iudicium attulit:
sunt, qui tã accinator diceret, lege sibi centum atq. viginti hominibus
denuntiare testimonium licere, seq. non reculare quo minus ab-
solueretur, si totidem nominasset: quibus in prouincia nihil ab-
stulisset. Licet tam bona conditione vti non potuerit, tamen
propter vetustissimam nobilitatem, & recentem memoriam
patris absolutus est.

Si populus tam fauet improbis, imo adeo ipsi iu-
dices iurati, quantū amoris sibi Respublica, aut prin-
ceps colliget, si innocentes, bonosq. viros, quos in-
ops nobilitas magis grauat, q. ornat, natalium honori
pares faciat. De omni liberalitate vere dixit Laetant.
Ide ira Dei. Iustitia & beneficentia tam immortales sunt,
quam mens & anima, qua bonis operibus similitudinem Dei
assequitur.

In cognat-
os si par-
cus, quia
prouincia-
rum san-
guine viue-
re non de-
bent.

§.12. Nonno; Monerem etiam principem, vt in suā
familiam, atq. agnatos liberalitatem exerceret; verū
quia ex multis pauci eam in partem peccant, ac fre-
quenter Ecclesie queruntur, prouinciarum opes in
nepotulos, & cognatulos congeri, retrahenda potius
videtur manus, quæ suæ tantum familie non patriæ
munifica est: opportune ea de re dicam, cum de ma-
gistratibus egero.

Crebro da-
re, quā se-
mel omnia
melius est.

§.13. Decimo, Nunquā pleno horreo, vel vt Græci
loquuntur *δοξα* sacco, omnia princeps effundat,
Crebro det, & per partes; oratio est, quia ita & præ-
sentis & præteritorum meminerant, & beneficia be-
neficiis cumulantur; deinde si totum simul accipiāt,
facile aufugiunt, auida spes futuri est, detinetq. alio-
qui abituros. Inde est, quod frequenter principes in
ore habent. Dari hoc non vt munus, sed vt iudicium fauoris
non fore vltimum, initium amplioris beneficentia fore. Deni-
que nemo tam multa à principe accepit, quin plura
optaret, & plura speret, descripsit hoc ingenium in v-
no Seneca, sed pene in omnibus est; l.2. c.27. de ben.

Insatiabilis
est auiditas.

Cn. Lentulus augur, diuitiarū maximum exemplum, antequā
illum libertini pauperem facerent (hic quater millies sestertiiū
suum vidit, proprie dixi: nihil enim amplius quam vidit) inge-
nii fuit tam sterilis, quam pusilli. Cum enim esset auarissimus,
nummos citius emittebat, quam verba: tantū illi inopia erat
sermonis. Hic cum omnia incrementa sua D. Augusto deberet,
ad quem attulerat paupertatem, sub honore nobilitatis labo-
rantem; princeps iam ciuitatis, & pecunia, & gratia, subinde
Augusto solebat queri, dicens, A studiis se abductum. Nihil tan-
tum in se congestum esse, quantum perdidisset, relicta eloquen-
tia. At illi inter alia hoc quoq. D. Augustus præstiterat, quod il-
lum de risu ac labore irritum liberauerat. Non patitur auiditas
quemquam esse gratum. nunquam enim improba spes, quod
datur, satis est. Eo maiora cupimus, quo maiora venerunt:
multoque concitator est auaritia, in magnarum opum conge-
stu collocata. Vt flamma infinita acrior vis est, quo ex maiore
incendio emicuit.

Ditare itaque multos principes, paucos satiare po-
test.

§.14. Vndecimo. Id quoq. cauendum, ne libera-
litas coacta videatur, Daniel à Baltasare diu neglectus
& iam pene ignotus, in extrema necessitate aduoca-
tur, honores, & tertius in regno loc⁹ defertur. Sed no-
lebat ille munera perituri regni, quæ causam eius de-
teriorerant erant factura apud victorem; itaq. libere re-
iicit: Munera (inquit) tua tibi sint, & dona domus tuæ alteri
da. Antiochi quoq. atque aliorum regum Syria cum
essent in metu, & periculis prolixæ erant erga Iudeos
pollicitationes, sed ingrata; quia timore expressæ.
Mature itaq. donis commodisq. nobilitatis, & ple-
bis animos principes occupabit, quod enim in peri-
culo datur, proiciunt putant, quia retineri non possit, &
reuocatum iri putant ablato timore. Prudenter Ro-
manus senatus pulsus regibus, cum ingentē belli mo-
lem ab Hetruria prospicerent, multa populo indul-
sit, imo populum coluit, falcis submisit consul, pro-
uocationem ad populum permisit, in nexos, & oba-
ratos liberalis fuit, æquo iure cum plebe vixit; quod-
que summū est ad conciliandos vulgi animos mo-
mentum, tributa remisit, annonam conauit, falē gra-
tuito dedit. Hæc si ita dentur vt necessitatis esse mu-
nera videantur, præterq. quod damnoſa sunt, populū
magis alienat, magno enim timore, & diffidentia re-
rum suarum prodigum principem arbitrantur, neq;
iam esse liberalem, quā hactenus auaritiæ studuerit.
Quemadmodum cum fatiscente naue merces in mare
proiciunt cernunt illi, qui in litore consistunt, quāuis
causam ratorū, detrimentoſū non videant, quāuis
tamē esse in discrimine vectores coniiciunt: ita quoq;
ex avari principis repentina largitione arcana peri-
culorum plebs suspicata, alio spes suas, animosque
transfert.

Cum mu-
nus neces-
tas extor-
sit, ingratū
est, quia ab
inueto.

Principes
prudens li-
beralitate
sibi in pace
conciliat,
vt in bello
fideles ha-
beat.

Damnoſa
& pericu-
loſa libera-
litas subita.

§.15. Duodecimo. Dare potentibus, Nero apud
Tacit. largitionibus validissimum quemq. obstrin-
git. In bona causa, p. salute populi, noctuas Athenas,
ligna in Syluam, & vnam in Oceanū ferer principes.
Quia namq. diuitum cupiditas est incitatio, & mul-
tis eget potentium sumptuosā vita, eos conciliare
muneribus liberalitatis est, alienare vero negligen-
do, auaritiæ. Non verebitur princeps prudentis sup-
plantatoris exemplum imitari, qui dixit: Gen. 32. 20.
Placabo eum muneribus, quæ præcedunt: & postea videbo il-
lum: forsitan propitiabitur mihi.

Sit munifi-
cens in po-
tentes.

§.16. Tertiodecimo. Cum magno in auaritiæ ac-
tenacitatis periculo sint principes; nā semper ad sunt
fisci, & rapinarum patroni, præter hoc natura hu-
mana diuitiarum auida est, & cum pecuniæ incrementū
to rabies cupiditatis augetur; id vnum ante omnia
præstabit, ne in accipiendo sit facilis. Itaque veciga-
lia, tributaque omnia moderabitur. Exactores con-
stituet iustos, ac integros.

Virtus libe-
ralitatis in
rep. non ac-
cipere.

Certo igitur sibi persuadebit, non regni esse firma-
mentum, sed pestilentem eam abundantiam, qualis
est in corporibus vitiosi humoris copia intēsis, cum
iniustis exactionibus araria turgent, subditorū vero
nec res est, nec spes vlla, nisi in rerum mutatione. Cū
talis est princeps, vt nunquam fatigetur nō neſſe dicitur, &
vt Adriano dicebat Epictetus. Cum orbis opes in v-
nam domum congerit, vt facere omnium imperato-
rum auarissimus instituerat Seuerus. Vt Iustinianus
quem Zonaras semper auarum, semper egentem, sæ-
pe prodigum fuisse auctor est. Non tamen opus est
antiquis exemplis, omnium rapacitatem exsuperat
Turcarum Imperator, qui omnium facultates suas
esse arbitrat.

Principes
rapax ad
desperatio-
nem subdi-
tos redigit.

§.17. Animo suo princeps magnanimus perpen-
dat, maius esse, certe q. gratius prodesse omnibus, q. sauri, vel
opes magnas habere. Quotsum enim magni thesauri
iniquè collecti, per multos annos coaceruati: quos vel furem
vnius exspectant.

Iniusti libe-
dat, maius esse, certe q. gratius prodesse omnibus, q. sauri, vel
opes magnas habere. Quotsum enim magni thesauri
iniquè collecti, per multos annos coaceruati: quos vel furem
vnius exspectant.

Vnus Iulius effringet: vnus Caius dissipabit: Auaritia labor, avari est; emolumentum successoris; & saepe inimici. Exemplo nobis est in historia Haitoni Armeni memoratus (c. 26. armenia) Haolonus. Ille frater Mangonis Chan. 4. Imperatoris Tartarorum an. 1258. baptizati, cepit Baldach, seu Babylonem, iustitq; ad se Callipolim adduci, & omnem eius thesaurum ad se deferri: tum ei dixit Haolonus, cur tanto thesauro non euocabas vicinos, & stipendarios ad te, tuamq; regionem ab incursionibus Tartarorum defendendam? Is respondebat: satis mihi virum habere videbar, si cum meis tantum pugnarem. Subiecit Haolonus. Tu Magister es omnium Machometi falso vaticredientium: talis ergo tantusq; magister non alio est alendus cibo, quam hoc thesauro: hic tibi cibis esto; sic enim intra cubiculum auro, gemisq; refectum absque vilo cibo inclusum inedia coegit mori.

Auro im-
moritur a-
marus.

Mitius hac in parte Midas fatum, qui contactu omnia in aurum vertit, nam varietate, & rerum mutationibus saltem oculos delectabat.

Adhaeret auaro principi non minus quam priuatis funesta pecunia, nec sine sensu diuelliur. Videatur & avaritia magni animi, aceruis auri, argentiq; incubat, & prouinciarum nominibus agros colit, & sub singulis villicis latiores habet fines, quam quos consules sortiebantur. Fatale est hoc in potentibus vitium, non enim fundos tantum, & domos, sed regna & gentes in patrimonia sua trahunt. Coniungunt non modo domum ad domum, & agrum agro copulant, sed regna regnis, maria iungunt maribus, & vni titulo gentium mores impendunt.

CAP V T X.

Reipublica necessariam parsimoniam, perniciosam esse prodigalitem.

Liberalitas
est
parsimo-
nia.

§. 1. Vnculo perpetuo iusta liberalitati manet parsimonia, q; Graeci *φειδω* appellant, imo fons est, & generus liberalitatis. Vt etiam diues, praesens, via priuatis ad opes compendiosa, Principi & Reipublice ad summam potentiam honestissima. Non definit eam quorunda; sordibus, q; etiam priuatos dedecent. Phascelitas, & Sidas Pamphiliorum extremos, quia puerbio locum dederunt, detestor. Sed neq; Fabricii rapa coquent ad ostentationem magis gloriolarum sordium, quam ex politica moderatione, recte fecisse arbitror. Medium tenere beati: sit ducis mensa liberali & virili parsimonia constructa, tribuni, centuriones, & fortissimus quisq; nec testimonio fidei, virtutisq; inuitetur. Nemo principum ista imitetur, q; Romani ipsi mirari, q; sequi maluerunt. Nec sunt illa praeccepta temporum, sed natura, quae in principe maiestatem, cum liberalitate posuit. Pyrrhus tanta prudentiae tatorum exercituum dux, eadem aetate, liberali magnificentia suos habuit, & par Romanis fuit. Parsimonia igitur virtus est, qua rem parant, partem tuerentur, augent, restituant, modo licito, honesto, & ad bonum finem. Qua in re non minus elucet fulgor liberalitatis, quam in muneribus conferendis. Neq; minor in vulgus aestimatio est retinentis parsimonia, q; liberalitatis erogantis. Eius finis est, non modo vt sumptibus par sit arariu, vt ad temporum incerta repostum habeat prouincia peculium: sed etiam ne quentq; subiectorum tributis premere sit necesse. Late patet hoc beneficium, nam omnibus confertur, quibus nihil adimitur. Deinde nuquam princeps pauper erit, si parcus erit. Constat nostro tempore ex mediocribus prouinciis multos Ecclesiasticos, ac seculares principes magnas opes non modo sine suorum vexatione collegisse, verum multa oppida, vicos, monasteria, Ecclesias, instaurasse. Certe Reuerendissimus Iulius Herbipolensis Episcopus Academia dotata, Prochorotrophio insigni atq; opulento instructo, arcibus, monasteriis, templis aedificatis restauratisq;, optimo statu Republicam reliquit: nec tamen indecore & economiam tractauit, & multis in rebus magnificentiam ostendit.

Sordes fr-
genda:

Rapa Fa-
brii sordi-
da.

Parsimonia
sine subdi-
torum da-
mmo pecu-
niam confi-
cit.

§. 2. Prima igitur ratio illa parcum, non auarum principem faciat. Quod longa experientia docuit, nihil nisi a parcis preclari gestum esse. Quam enim Caesar, Alexander initio prodigi fuere, id tamen praesertim in bellis ciuilibus necessitate, non liberalitate, nec prodigalitate fecerunt. Pluris est tenere, quam parare imperium, occupatur impetu, retinetur iustitia, industria, parsimonia, recondito in vfu thesauro. Auarus erat Alexander, non parcus, interdum prodigus, & regnu tamen opibus, & parsimonia stabilire conabatur. Certe ex Spoliis orientis multa retinebat: obicit illi nobilis, sed infelix reus, triginta molorum millia captiuum illi aurum vehere. Caesar iam victor ab Antonio reposcit pecuniam, indignantemq; & dicentem, a me Caesar pecuniam? an sine me victi? cur non ego potius ab illo? soluere coegit. Nero effusis opibus ad rapinas conuersus est. Et verissimum esse docuit, quod olim Timotheus exprobrauit Aristophonti: Cui nihil satis est, ei nihil turpe est. Necesse est ab alio sumat, qui a se, hoc est, parsimonia non potest mutuū sumere. Nam & regibus hoc datum est a Socrate consilium, licet Aeschini priuato dictum sit: *ναὺς ἐαυτοῦ δαπέδον*: In fanus a seipso sumere. Sistet paupertas, quocunque loco steterit frugalitas.

Par corum
sunt pra-
clara gesta.

In Alexan-
dro auari-
tia & pro-
digalitas.

Det vbi da-
dum, neget,
vbi negan-
dum.

Eleemosyna
Christiano-
rum supe-
rent editio-
nes gentiliu

§. 3. Secunda ratio parsimoniae est, vt ne dent vbi non debent, dent vero vbi dandum est. Qua in re q; multi errores committantur, alio in loco dicam: cum principem meum opes colligere docebo. Nunc monito multa dari saepe diabolo, pauca Christo. Audiamus potius Episcopi, & martyris Carthaginensis oratione, lib. de opere, & eleemosynis. Donat vnusquisq; ante oculos suos diabolum cum seruus suis, i. e. cum populo perditionis, ac mortis in medium proflire, plebe Christi, praesente & iudicante ipso, coparationis examine prouocare dicente. Ego pro istis quos mecum vides, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec sanguinem fudi, nec familiam meam pretio passionis & cruoris redemi, sed nec regnu illis caeleste promitto, nec ad paradisu restituta immortalitate denuo reuoco, & muner a mibi qua praeiosa, qua ex audia, quam nimio & longo labore quasita sumptuosissimis apparatus comparant, reb. suis vel obligatis in muneris coparatione, vel venditis, ac miseditio honesta successerit, conuictis ac sibilis ei iunguntur, & furore populari nonnunquam pane lapidatur? Tuos tales munerarios Christi demostira praecceptis tuis monitos, & pro terrenis caelestia recepturos, illos diuites, illos copiosis opib. affluentibus, an in Ecclesia praesidente & spectante te eiusmodi munus edant, oppignoratis vel districtis rebus suis, imo ad caelestes thesauros mutata in melius possessione traslatas? In istis muneribus meis caducis atq; terrenis nemo pascitur, nemo vestitur, nemo cibi alicuius aut potus solatio sustentur: cuncta inter furore edentis & spectantis errorem, prodiga & stulta voluptatum frustrantium vanitate pereunt. Illic in pauperibus tuis tu vestiris & pascis, tu aeternam vitam operantib. polliceris, & vix tui meis pereuntibus adequatur, qui a te diuinis mercedib; & pramiis caelestib; honoratur.

Det vbi da-
dum, neget,
vbi negan-
dum.

Eleemosyna
Christiano-
rum supe-
rent editio-
nes gentiliu

§. 4. Tantis in apparatusibus, qua saepe pauperibus fames indicitur, imo pauperes emuntur, vt lanientur, vt fieri crudelitas amphitheatralis imperabat. Cum aut variis in reb. tam parsimonia, q; prodigalitas certatur, in omnibus omnino vitanda principi est, pfusio. Si n. prodigo administratio patrimonii lege duodecim tabularum no minus aufertur, q; furiosus quis ferat regem populoru suorum prodigum? Quis mireretur seditionem in tanto subditorum contemptu? Antiochus prodigus opu, & cotumeliosus in suos fuit. Contigit (Marc. 2. c. 4. 30.) Tarsenses, & Mallotas seditionem mouere, eo quod Antiochi regis concubina dono essent dari. Aliorum est in mēsa frugalitas, vt Seueri, quo de Lampriidius. Vfus conuiuii diurnus hic fuit, vini ad totum diem Sextarii xxx. panis mundi pondo xxx. panis sequentibus ad donandum pondo L. Nam semper de manu sua ministris conuiuii & panem & partes aut olerum aut carnis, aut leguminum dabat simili prorsus maturitate patrem familias agens. Erant decreta & carnis diuerse pondo xxx. erant & gallinae oua, ad-

Quod luxu
impeditur,
vita subdi-
torum au-
fertur.

Insignis
frugalitas.